

इदानीं वर्णधर्मान्वक्तुं द्विजानां लक्षणमाह संस्कारां मंत्रवंतोगर्भाधानादयो यस्मिन् विच्छिन्नाः स द्विजः तर्हि शूद्रस्यापि संस्कारा विच्छेदे सति द्विज
त्वं स्यात्तत्राह अजो ब्रह्माय मेवं भूतं संस्कारयुक्तं जगाद स द्विजः शूद्रं तु न मंत्रवत्संस्कारयुक्तं जगाद न चोपनयनवंतमतो नासौ द्विजः तथा च स्मृतिः
विवाहमात्रसंस्कारं शूद्रोऽप्यलभतां सदानकेनचित्समस्तजच्छंदसातं प्रजापतिरिति श्रुतिश्च गायत्र्या ब्राह्मणमस्तजत् त्रिष्टुभाराजन्यं जगत्या वै
श्यं न केनचिच्छूद्रमिति अतो विवाहव्यतिरिक्तसंस्कारस्यानावश्यकत्वात् उपनयनस्य तु सर्वथानिषेधान्न तस्य द्विजत्वमित्यर्थः स द्विजो वैदिका
दय इति पाठे वैदिकादय इति गर्भाधानादय इत्यर्थः त्रैवर्णिकानामावश्यकान्धर्मानाह इज्येति जन्मनाविशुद्धेन कुलेन कर्मणा च आचारेण अवदा
तानां शुद्धानां दुष्कुलानां दुराचाराणां च नैतानि विहितानीत्यर्थः ब्रह्मचर्याद्याश्रमविहिताः क्रियाश्च शूद्रस्य तु वर्णधर्मा एव आश्रमभेदकतविशेषाभा
वात् ॥ १३ ॥ ब्राह्मणादीनां चतुर्णामपि वृत्तिरूपान्धर्मानाह विप्रस्येति सार्द्धैस्त्रिभिः विप्रस्य षट् कर्माणि विहितानीत्यनुषंगः तत्र त्वध्यापनं या

संस्काराय त्राविच्छिन्नाः स द्विजोऽजो जगादयम् ॥ इज्याऽध्ययनदानानि विहितानि द्विजजन्मनाम् ॥ जन्मक
र्मावदातानां क्रियाश्चाश्रमचोदिताः ॥ १३ ॥ विप्रस्याध्ययनादीनि षडन्यस्या प्रतिग्रहः ॥ राज्ञो वृत्तिः प्र
जागोसुरविप्राद्वाकरादिभिः ॥ १४ ॥ वैश्यस्तु वार्तावृत्तिश्च नित्यं ब्रह्मकुलानुगः ॥ शूद्रस्य द्विजशुश्रूषावृत्ति
श्च स्वामिनो भवेत् ॥ १५ ॥ वार्ताविचित्राशालीनयायावरशिलोच्छनम् ॥ विप्रवृत्तिश्चतुर्द्वयं श्रेयसी चो
त्तरोत्तरा ॥ १६ ॥

जनं प्रतिग्रहश्च जीविका यथाह मनुः षण्णांतु कर्मणामस्य त्रीणि कर्माणि जीविका याजनाध्यापने चैव विशुद्धाच्च प्र
तिग्रह इति अन्यस्य क्षत्रियस्य अप्रतिग्रह इति प्रतिग्रहातिरिक्तं याजनमध्यापनं चापद्यनुजानाति वक्ष्यति चानंतरमेव क्रतेराजन्यमिति श्रूयते च
अश्वपतिकैकयप्रभृतीनां क्षत्रियाणामुपदेष्टृत्वादि प्रजापालनेऽधिकृतस्य क्षत्रियस्य वृत्त्यंतरमाह राज्ञ इति आदिशब्देन दंडशुल्कादि ॥ १४ ॥
वार्ताकृषिवाणिज्यादिलक्षणावृत्तिर्यस्य शूद्रस्य द्विजानां शुश्रूषाविहिता स्वामिनो द्विजस्य तु शुश्रूषावृत्तिश्च भवेत् ॥ १५ ॥ विप्रस्य मुख्यवृत्तिः
कल्पभेदेन युगभेदेन वृत्त्यंतराण्याह वार्तेति वार्ताविचित्राकृष्यादिरूपा शालीनंधाष्ट्र्यं विनैव प्राप्तमयाचितम् यायावरं प्रत्यहंधान्ययाश्चा शीलं
शालिक्षेत्रादौ स्वामित्यक्तकणिशोपादानम् उच्छनमापणादिपतितकणोपादानम् शिलोच्छनं द्वयमेकीकृत्य चतुर्द्वयं श्रेयसी उत्तमा ॥ १६ ॥